

Janja VUGA BERŠNAK, Alenka ŠVAB, Živa HUMER, Ljubica JELUŠIČ, Jelena JUVAN, Klemen KOCJANČIČ, Andreja ŽIVODER, Bojana LOBE*

ODZIV NA EPIDEMIJO V VOJAŠKIH DRUŽINAH: POMEN PODPORE NA RAZLIČNIH SOCIO-EKOLOŠKIH RAVNEH1**

Povzetek. V času, ko so bili v Sloveniji v veljavi najstrožji omejevalni ukrepi zaradi epidemije virusa SARS-CoV-2, smo pri projektu Vojaško specifični dejavniki tveganja za dobrobit in zdravje vojaških družin izvedli presečno študijo s spletno anketo. Preverjali smo, kako se vojaške družine soočajo z izzivi zaradi odsotnosti podpore in sprejetimi ukrepi na različnih ravneh. Rezultati kažejo, da se zaradi odsotnosti sorodstvene podpore s težavami srečujejo družine s predšolskimi otroki, zaradi zaprtja šol pa družine s šoloobveznimi otroki. Raziskava je potrdila, da so v obdobju epidemije in posebnih državnih ukrepov najbolj obremenjene družine z mlajšimi otroki, enostarševske in velike družine, ki tudi najslabše ocenjujejo podporne ukrepe na makroravni – tako na državni kot na ravni Slovenske vojske. Glede na negotovo situacijo v zvezi s SARS-CoV-2 bi bilo v prihodnje treba ukrepe na makroravni bolj specifično prilagoditi družinam z mlajšimi otroki.

Ključni pojmi: vojaška družina, epidemija SARS-CoV-2, podpora družinam, Slovenska vojska, usklajevanje med delom in družino

* Dr. Janja Vuga Beršnak, izredna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Alenka Švab, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Živa Humer, raziskovalka, Mirovni inštitut, Slovenija; Dr. Ljubica Jelušič, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Jelena Juvan, docentka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Klemen Kocjančič, raziskovalni asistent, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Andreja Živoder, docentka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Bojana Lobe, docentka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ Članek je nastal kot del raziskovalnega procesa v okviru raziskovalnega projekta Vojaško specifični dejavniki tveganja za dobrobit in zdravje vojaških družin, ki ga financira ARRS pod raziskovalno šifro J5 - 1786.

Uvod

Marca 2020 smo se srečali z izjemno situacijo, ko je bil prvič v Sloveniji aktiviran državni načrt odziva na epidemijo. Slednje je pomenilo edinstven poseg v ustaljene vzorce vsakdanjega življenja. Uveljavljeni so bili ukrepi, ki so omejevali gibanje in združevanje ljudi, prekinjeni so bili socialni stiki, pri čemer so bili še posebej izolirani starejši. Po zaprtju vzgojno-izobraževalnih in vzgojno-varstvenih zavodov, storitvenih dejavnosti, dela javnih storitev idr. se je del plačanega dela preobrazil v obliko dela od doma. Način, ki se v nekaterih profesijah uporablja že dlje časa, je prek noči postal koncept izvajanja dela za slabo tretjino prebivalstva (raziskava Aragon, 2020). Družine so bile postavljene v specifično situacijo, v kateri so prevzele tudi izobraževalne in varstvene funkcije vrtcev in šol, hkrati so se znašle pred izzivi, kako ob omejitvi socialnih stikov skrbeti za sorodnike, ki potrebujejo pomoč oz. oskrbo. Skrbstvena razmerja so se tako v veliki meri spremenila, kar je bil precejšen izziv, saj so v Sloveniji zelo razvite sorodniške podporne mreže, stari starši pa so pomemben vir podpore družinam, predvsem pri varstvu otrok. Dogodki, ki so se odvijali izjemno hitro, so terjali hitro prilagoditev in reorganizacijo ter so bili lahko tudi vir stresa, povzročili so stisko in težave.

V tej situaciji so bili nekateri poklici ključni za delovanje družbe, med njimi tudi vojaški. V obdobju epidemije je Vlada RS prepoznala Slovensko vojsko (v nadaljevanju SV) kot eno od pomembnih institucij pri preprečevanju širjenja virusa.² Tovrstni javnozdravstveni dogodki so namreč grožnja nacionalni (Hodge in Weidenaar, 2012), regionalni in svetovni varnosti (Licina, 2012). Poleg tega pa epidemiološka kriza pomeni visoko raven obremenitve za obstoječi zdravstveni sistem, zaradi česar – skladno z Državnim načrtom zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh (2016) – pri upravljanju krize sodeluje tudi SV. V skladu z načrtom SV zagotovi vojaške zdravstvene, veterinarske ter jedrske, radiološke, kemične in biološke enote, enoto za prečiščevanje vode, helikoptersko enoto, vojaške psihologe in logistično podporo.

Pripadniki in pripadnice SV so bili v zadnjem mesecu postavljeni ob bok policistom, medicinskemu osebju, pripadnikom civilne zaščite in drugim najbolj angažiranim poklicem. Ne srečujejo se samo z opisanimi novimi okoliščinami, ampak zaradi opravljanja svojih nalog tudi z večjo izpostavljenostjo tveganju z okužbo. Domnevamo, da so se vojaške družine soočale s specifičnimi izzivi zaradi narave dela vojaške organizacije, v kateri je zaposlen en od partnerjev ali pa celo oba.

² Poleg klasičnih nalog obrambe Zakon o obrambi v 37. členu določa, da ima SV nalogo sodelovati ob naravnih in drugih nesrečah, kar je natančneje definirano v Zakonu o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami. Aktivacijo SV predlaga poveljnik Civilne zaščite Republike Slovenije.

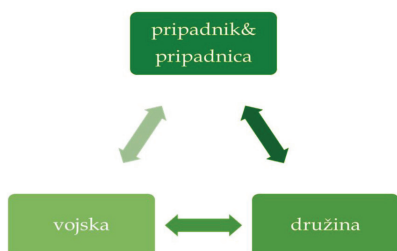
Namen raziskave, ki jo predstavljamo v tem članku, je bil ugotoviti, s kakšnimi izzivi se srečujejo vojaške družine glede na njihovo organiziranost, število otrok, njihov izobraževalni status idr. zaradi umika podpore na mikroravni ter v kolikšno pomoč so jim podporni ukrepi na makroravni. Zanima nas, kako so se vojaške družine v vsakdanjem življenju spoprijele z izzivi te epidemije in kakšne strategije so razvile za odzivanje na zahteve države (npr. samoizolacija), delodajalcev (npr. delo od doma, delo na terenu), izobraževalnega sistema (varstvo in pomoč otrokom pri izobraževanju od doma) idr., pri čemer pa so ostale brez širše podporne mreže. V raziskavi smo izmerili predvsem podporno vlogo na mikroravni (sorodstvena mreža, šole, vrtci) ter podporno vlogo na makroravni (vladni ukrepi, sprejeti med epidemijo, in institucionalna podpora SV).

Pri tem predpostavljamo, da je v Sloveniji ključnega pomena podpora na mikroravni, ki jo predstavljajo vzgojno-varstveni in izobraževalni zavodi, širše sorodstvo oz. družinska socialna mreža ter prijatelji, v vojski pa tudi sodelavci iz enote (ožje delovno okolje). Nadalje predpostavljamo, da morebitno pomanjkanje ali prepočasno odzivnost ukrepov pristojnih institucij družine rešujejo s podpornimi intervencijami na mikroravni, da pa se pri tem srečujejo s številnimi izzivi, da številne ne uspejo usklajevati vseh zahtev in obveznosti ter da so s tem izpostavljene številnim pritiskom, ki se lahko izražajo v stiskah tako odraslih kot otrok. Poseben segment preučevanja pa je družinska dinamika v času epidemije v družinah, v katerih je en od staršev na mednarodni operaciji ali misiji (MOM).

Teoretično izhodišče raziskave med vojaškimi družinami v času epidemije

V raziskavi smo izhajali iz modela medsebojne povezanosti med vojaško organizacijo, pripadnikom/-co ter njegovo/njeno družino. Odnose si lahko predstavljamo kot trikotnik med tremi akterji. Na vsako posamezno skupino in odnose med njimi pa vplivajo različni dejavniki, ki izvirajo s socio-ekoloških ravni.

Shema 1: DRUŽINA IN VOJSKA

Vir: Vuga Beršnak, Janja. Dostopno prek <https://www.fdv.uni-lj.si/raziskovanje/raziskovalni-centri/oddelek-za-politologijo/obramboslovni-raziskovalni-center/obvestila/o-voja-ki-slu-bi-voja-kih-dru-in>, 20. 4. 2020.

Ob tem pa je treba upoštevati še dejstvo, da vojska postavlja svojim pripadnikom/-cam določene specifične zahteve, ki lahko vodijo v ogrožanje ali celo izgubo življenja v procesu doseganja ciljev države. V vojaški organizaciji se pripadniki in pripadnice srečujejo z nerednimi delovnimi urniki, nepredvidljivimi delovnimi nalogami, daljšimi odsotnostmi od družine, delovanjem v življenjsko nevarnih razmerah idr. Po drugi strani pa tudi vojaške družine – kot vse ostale – opravljajo specifične funkcije prek družinskih vlog in delitve dela, med drugim si delijo resurse, skrbijo drug za drugega, imajo odgovornosti in dolžnosti, vzdržujejo emotivne vezi ipd. (Silva in Smart, 1999; Segal, 1986). Pripadniki in pripadnice vojaške organizacije so razpeti med dvema »pohlepnima« institucijama, ki imata obe visoke zahteve do svojih članov/-ic (npr. Vuga Beršnak in Juvan, 2013; Hannola, 2019). V primeru SV je preteklo raziskovanje (Vuga Beršnak in Juvan, 2013) razkrilo, da je vojaška organizacija bolj »pohlepna« kot družina, kar lahko pomeni podrejanje družinskega življenja zahtevam vojaške organizacije.³

Tovrstne zahteve in aktiviranje pripadnikov ter pripadnic SV nedvomno vplivajo na celotno družino. Slednje so sicer pogostih odsotnosti vajene že zaradi terenskega dela, večmesečnega dela na mednarodnih operacijah in misijah idr., vendar je tokratna situacija le specifična, ker so poleg pripadnika/-ce SV v negotovi situaciji in izpostavljeni zdravstvenemu tveganju tudi vsi ostali družinski člani in članice. Pomembne pa so tudi okoliščine, v katere je bila postavljena družina z razglasitvijo epidemije, in ukrepi, ki so sledili. Tako je uspešnost soočanja z različnimi zahtevami vojaške organizacije ter prilagajanja na novonastale razmere v veliki meri odvisna tudi od same družine ter od življenjskega obdobja, v katerem se družina nahaja (glej Segal, 1986). Pred večjimi izzivi so na primer družine z mlajšimi otroki ali najstniki, kot je sicer pokazala že raziskava med pripadniki/-cami SV (Vuga Beršnak in Juvan, 2013), v kateri so o najmanj težavah poročali starejši pripadniki SV, o največ pa mlajši pripadniki na začetku svoje kariere.

Mikroraven: spremenjene okoliščine vsakdanjega življenja družin

Epidemija je torej zahtevala zelo hitro družbeno reorganizacijo in vzpostavitev spremenjenih vzorcev vsakdanjega življenja. Gre za neke vrste socialni eksperiment tako na makroravni kot na mikroravni vsakdanjega življenja (shema 2). Vsakdanje življenje, sicer zaznamovano z rutino ter samoumevnostjo, so posebne okoliščine preoblikovale do te mere, da so pred posameznike/-ce postavile številne izzive in zahteve po hitri reorganizaciji najbolj samoumevnih družbenih vzorcev, odnosov in razmerij. V prvi

³ Podobno ugotavlja tudi raziskava v finskih oboroženih silah (Hannola, 2019).

vrsti je to zahtevalo nove prilagoditve skrbstvenih razmerij tako znotraj družine kot zunaj nje.

Shema 2: PODPORA VOJAŠKIM DRUŽINAM NA RAZLIČNIH SOCIO-EKOLOŠKIH RAVNEH

Vir: Prilagojeno po Vuga Beršnak, 2020.

Pomen sorodniških mrež za vsakdanje življenje družin

V Sloveniji se je v kontekstu epidemije virusa SARS-CoV-2 izoblikovala specifična družinska situacija tudi zato, ker so zaradi odrejene karantene pretrgane vezi s širšim sorodstvom, še posebej s starimi starši, pa tudi sosedi, prijatelji ipd., ki so pomemben vir neformalne oblike pomoči, ki so v vsakdanjem življenju pri premagovanju ovir in izzivov sodobnega življenja ključnega pomena, hkrati pa so starši ostali brez možnosti za uporabo različnih virov plačane pomoči (npr. inštrukcije za šolsko delo, varstvo otrok, gospodinjstvo delo). Pretekla raziskovanja (na primer Renner et al., 2006; 2008; Švab et al., 2012) so pokazala močne sorodstvene podporne mreže, ki igrajo ključno vlogo v skrbi za otroke ipd., v usklajevanju obveznosti v sferah dela in družine. Tudi pri vojaških družinah je takšna podpora izjemno pomembna zaradi specifične narave in zahtev dela v vojski, širše sorodniške mreže pa lahko ponudijo (materialno, skrbstveno in psiho-socialno) podporo, v kolikor je le-ta razvita oz. prisotna.

Proces, ki ga lahko v obdobju epidemije spremljamo na področju družine in družinskega življenja, je najbolj očitno v obliki nove (prisilne) nuklearizacije, skozi katero pa je postalo zelo očitno, da se socialne vezi – še posebej skrbstvena razmerja – tvorijo obojesmerno: tako v smeri prejemanja podpore (drugi sorodniki/stari starši kot vir podpore; vzgojno-izobraževalne in druge institucije ipd.) kot tudi v smeri dajanja podpore (npr. skrb za stare oz. druge sorodnike) in segajo torej prek meja (nuklearne) družine.

Pomen vzgojnih, varstvenih in izobraževalnih funkcij za vsakdanje življenje družin

Po drugi strani je družina tako rekoč čez noč prevzela funkcije, ki jih v moderni družbi opravljajo druge, predvsem vzgojno-izobraževalne institucije, kot so vrtci in šole. Tu ne gre zgolj za izobraževanje, temveč tudi za druge vitalne funkcije, ki jih te institucije opravljajo (dnevno varstvo, skrb, nega, prehrana, pomoč pri učenju, vzgoja, socializacija, druženje itn.).

V smislu izobraževanja otrok in novih družinskih obremenitev je pomembno, da so pri nas že tudi sicer, v »običajnih« razmerah, starši zelo vpleteni v izobraževalne procese svojih otrok, tako v instrumentalnem oziru (v smislu investicij socialnega, ekonomskega in kulturnega kapitala, s katerim razpolagajo) kot v bolj čustvenem, osebnem oziru (v izobraževanje svojih otrok vlagajo veliko svojega časa, osebnega angažmaja, ambicij, aspiracij) (Ule et al., 2015). Pri nas je namreč izobraževanje razumljeno kot ključno za prihodnost otrok, temu primerna pa sta tudi velik doprinos in angažma staršev, in to ne glede na relativno vključujoč in celovit izobraževalni sistem (še posebej v primerjavi z drugimi državami) (Živoder in Ule v Paseka in Byrne, 2020; Walther et al., 2016).

Domnevamo lahko, da v delni odsotnosti izobraževalnega sistema, katera ena izmed ključnih funkcij je ravno manjšanje oz. blaženje socialnih neenakosti, trenutna situacija, še posebej za starše v socialno in ekonomsko negotovih in zdravstveno tveganih okoliščinah, pomeni še večje (fizične, materialne in psihološke) obremenitve ter da se neizbežno zaostrejuje in poglobljajo socialne razlike oz. neenakosti med družinami, še posebej pa med otroki.

Delitev družinskega dela

Ko govorimo o usklajevanju obveznosti v sferah dela in družine, ne moremo mimo dejstva, da je v Sloveniji še vedno prevladujoč vzorec spolno asimetrične delitve družinskega dela, pri čemer večji delež dela opravijo ženske, moški pa se pogosteje v podporni vlogi vključujejo zlasti v vzgojo, nego in skrb za otroke (Renner et al., 2008; Kanjuo Mrčela et al., 2016).

Domnevamo lahko, da se ta vzorec ohranja tudi v novonastalih specifičnih okoliščinah epidemije oz. da celo prihaja do večkratne (pre)obremenjenosti žensk ne le s siceršnjim družinskim delom, temveč tudi z naštetimi novimi obveznostmi glede izobraževanja in varstva otrok. V intradružinski dinamiki to lahko vodi do tenzij in stresnih situacij, ki jih otežujeta tudi prostorska situacija (pomanjkanje osebnega prostora za umik, delo, učenje ipd.) ter pomanjkanje drugih virov podpor, ki so družini sicer na voljo v vsakdanjem življenju.

Makroraven: nacionalna družinska politika in vojaška institucionalna podpora

Družinska politika v Sloveniji s shemo starševskih dopustov in sistemom predšolske vzgoje in varstva⁴ omogoča zaposlenim staršem lažje usklajevanje plačanega dela in družine. Poleg varstva predšolskih otrok v vrtcih sta za učenke in učence v osnovni šoli zagotovljeno jutranje varstvo in podaljšano bivanje. Pri usklajevanju plačanega dela in družine so pomembni tudi sistemski ukrepi, ki posegajo v delovni čas zaposlenih staršev. En od staršev ima možnost dela s skrajšanim delovnim časom do otrokovega dopolnjenega tretjega leta oziroma v primeru več otrok do končanega prvega razreda osnovne šole najmlajšega otroka.

Pri usklajevanju plačanega dela in družine se je v obdobju uvedene karantene v Sloveniji, čemur so med prvimi sledili vladni ukrepi zaprtja vrtcev in šol, pokazala ključna vloga mreže vzgojnih in izobraževalnih zavodov, ki večini staršev omogočajo kvalitetno ter dostopno (sofinancirano) varstvo in šolanje otrok. Vrtci in šole so se po državi zaprli 16. marca 2020, pri čemer so starši, ki so ostali doma zaradi varstva otrok, upravičeni do 50-odstotnega nadomestila od svoje plače oz. do najmanj 70% minimalne plače. Podatki dveh raziskav,⁵ opravljenih med civilno delovno aktivno populacijo v obdobju epidemije, kažejo, da je več kot polovica vprašanih opravljala svoje delo ves čas epidemije. Kot običajno je delo na delovnem mestu opravljalo 29% do 37% vprašanih, medtem ko je 28% anketiranih delo opravljalo od doma (Aragon). Družba Valicon je ugotovila, da je 20% vprašanih poročalo o povečanem obsegu dela. Med 5 in 9% anketirancev je delalo za skrajšani delovni čas. Med 16% in 21% vprašanih je bilo napotenih na čakanje doma. Na bolniškem staležu je bilo med epidemijo med 3 in 5% vprašanih. Nekaj več zaposlenih je bilo v času epidemije na dopustu (7-9%), medtem ko je 4% vprašanih izgubilo službo (Aragon, 2020; Valicon, 2020).⁶

Za starše, zaposlene v kritičnih dejavnostih, ki so potrebne za delovanje države in oskrbo ljudi in kamor sodijo pripadniki/-ce SV, so občine ponudile možnost organiziranega varstva otrok na domu za predšolske otroke in otroke do 5. razreda OŠ. Podatkov o tem, koliko staršev se je odločilo za organizirano varstvo otroka na domu, ni, a – sodeč po objavah v medijih v prvih dneh od razglasitve karantene – so se starši večinoma organizirali

⁴ V šolskem letu 2018/19 je bilo v vrtce vključenih 81,7% vseh predšolskih otrok (SURS, 2019).

⁵ Zaradi pomanjkanja uradnih virov o deležu aktivnega prebivalstva, ki je v začetku epidemije delal doma oz. izgubil delo, se opiramo na ankete, in sicer na anketo družbe Aragon (potekala med 28. marcem in 2. aprilom 2020 z vzorcem 1.031 ljudi) ter družbe Valicon (potekala med 31. marcem in 1. aprilom 2020 z vzorcem 482 oseb).

⁶ V aprilu se je na Zavod RS za zaposlovanje na novo prijavilo 14.419 oseb, s čimer se je celotno število brezposelnih povečalo na 88.648 oseb (ZRSZ, 2020).

individualno in sami prevzeli varstvo predšolskih in šolskih otrok ter šolanje na daljavo.

Zaradi posebnosti in visoke stopnje tveganja vojaškega poklica je država na zakonodajni ravni podrobneje uredila institucionalno podporo SV v primerih, ko bi bilo ogroženo zdravje in življenje pripadnikov in pripadnic. Tako Zakon o obrambi (ZObr, sprejet 1994) kot Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV, sprejet leta 2007) urejata pravice družinskih članov v primeru smrti ali invalidnosti pripadnika. ZSSloV vsebuje pomembno poglavje o celostni skrbi za pripadnike (CSP), ki ureja dobrobit pripadnikov in njihovih družin. CSP, kot jo predvideva ZSSloV, obsega zdravstveno, psihološko, socialnovarstveno in religiozno duhovno oskrbo. Poleg tega zakon predvideva tudi pravno pomoč in svetovanje, športne dejavnosti in organizirano preživljanje prostega časa. Zelo pomembna je psihološka podpora, zlasti v povezavi s pripadniki/-cami, ki so v času epidemije na MOM in so v velikih skrbah glede zdravja svoje družine. In obratno. Ker so po doslej znanih podatkih zaradi virusa SARS-CoV-2 zboleli vojaki na misijah EUTM Mali in KFOR Kosovo, bi bila psihološka oskrba potrebna za njihove družinske člane, ki se doma pripravljajo na prihod bolnikov v domačo oskrbo in karanteno. Čeprav je omogočena brezplačna komunikacija med družino in pripadnikom na MOM, je za družine pomembno tudi zavedanje, da bo SV poskrbela za vrnitev morebitnega obolelega vojaka z MOM v domovino. To sicer ni predvideno v javno dostopnih dokumentih, se pa izvaja v praksi. Prevoz obolelih pripadnikov je do sedaj bil zagotovljen v obeh nujnih primerih (Mali, Kosovo),⁷ vojaki so bili po povratku nameščeni v javne zdravstvene ustanove.

CSP bi bilo treba razumeti kot dvosmerno pot: kaj država/vojska ponuja pripadnikom in kakšno pomoč si pripadniki želijo od države/vojske, predvsem pa, kako to izrazijo: ali se obračajo z dilemami na druge soborce v enoti ali se obrnejo na nadrejenega in tako formalizirajo postopek iskanja podpore.

Hipoteze

Iz zgoraj zapisanega izhajajo naslednje hipoteze.

V prvi in drugi hipotezi kot neodvisne spremenljivke opredelimo status otrok (predšolski in šoloobvezni otroci), število otrok (družine z enim, dvema ali več otroki) in obliko družine (nuklearna družina, v kateri v skupnem gospodinjstvu sobivajo le starš/-a in otroci, brez starih staršev).

⁷ O prevozu obolelega slovenskega vojaka iz Malija je poročala Slovenska vojska v svojem sporočilu za javnost 14. 4. 2020 (Slovenska vojska, 14. 4. 2020). STA pa je poročala o vrnitvi treh vojakov, okuženih s covid-19, s Kosova 26. 4. 2020 (STA, 26. 4. 2020).

H1: Nuklearne družine, ki imajo predšolske in šoloobvezne otroke, ter tiste, ki imajo več otrok, v večji meri občutijo težave zaradi odsotnosti podpore na mikroravni kot preostale družine.

H2: Nuklearne družine, ki imajo predšolske in šoloobvezne otroke, ter tiste, ki imajo več otrok, nižje ocenjujejo koristnost podpore na makroravni kot preostale družine.

H3: Tiste družine, v katerih en od staršev opravlja naloge na MOM, se v času epidemije soočajo z večjimi težavami kot preostale družine.

H4: Pripadniki in pripadnice SV se v primeru potrebe bolj verjetno po pomoč obrnejo na neposredno mikrookolje kot na institucionalne oblike podpore (na makroravni).

Raziskovalno izhodišče

Opazovana kategorija je pripadnik ali pripadnica SV v obdobju razglasitve epidemije v RS zaradi SARS-CoV-2. Na ravni *posameznika/-ice* so nas zanimali spol, družinska situacija (število otrok, status šolanja, s kom živijo) ter percepcija nelagodja ali skrbi zaradi morebitnega prenosa okužbe na družino. Na *mikroravni* (shema 2) smo preučevali podporo širšega sorodstva (še posebej starih staršev), ki pogosto prevzema dobršen del bremena zaposlenih staršev. Mikroraven predstavljajo tudi vzgojno-izobraževalne in varstvene institucije, v prvi vrsti vrtci in šole, ki so – v času od razglasitve načrta za odziv ob epidemiji – zaprte, izobraževanje pa poteka od doma. Nadalje smo na mikroravni preučevali podporo organizacije, v kateri je posameznik zaposlen, torej SV. Slednja je sicer preučevana na dveh ravneh: 1) mikroraven, ki jo predstavlja enota, sodelavci iz enote ter neposredno nadrejeni; 2) makroraven, ki jo predstavlja SV s svojo institucionalno normativno predpisano podporo pripadnikom/-icam in družinam ter država s svojimi družinskimi politikami. Ob pojavu epidemije nas je na makroravni zanimal predvsem pomen nacionalnih in institucionalnih ukrepov za pripadnike in pripadnice SV ter njihove družine; kako so torej državni ukrepi in prilagojeni način dela v SV vplivali na družinsko dinamiko in usklajevanje obveznosti v sferah dela in družine.

Izvedli smo presečno študijo. Podatki so bili zbrani s spletno anketo, izvedeno v spletni aplikaciji Ika. Anketni vprašalnik je bil razdeljen na tri sklope. Prvi sklop so izpolnjevali zaposleni v Slovenski vojski in tisti, ki imajo tudi partnerje zaposlene v Slovenski vojski. Drugi sklop so izpolnjevali tisti, ki imajo v Slovenski vojski zaposlenega partnerja. Prvi in drugi sklop sta si bila vsebinsko zelo podobna. Vprašanja merijo različne oblike podpore vojaškim družinam v obdobju epidemije. Tretji sklop vsebuje demografska vprašanja.

Spletno anketo smo aktivirali 11. 4. 2020, nato pa povezavo na anketo poslali različnim naslovom tako zunaj kot znotraj Slovenske vojske (spletna

stran projekta Vojaško specifični dejavniki tveganja za dobrobit in zdravje vojaških družin, facebook-stran Vojaške družine, osebna omrežja poznanstev slovenskih vojakov in vojakinj, vojaški in obrambni sindikati, Zveza slovenskih častnikov idr.). Izbor udeležencev v vzorec je bil tako namenski s samoizborom.

Analiza

Opis vzorca

Anketo je od 11. do 21. aprila izpolnilo skupaj 392 respondentov, od tega je bilo 295 (75%) takšnih, ki so sami zaposleni v SV, 21 (5%) takšnih, kjer so poleg njih tudi njihovi partnerji zaposleni v SV, 23 (6%) pa takšnih, katerih partnerji so zaposleni v SV.⁸ 55 respondentov pa je dejalo, da nihče v njihovi družini ni zaposlen v SV, zato so bili izločeni iz analize. V nadaljevanju predstavljamo analizo podatkov samo tistih respondentov, ki so bodisi sami bodisi skupaj s partnerjem/-ko zaposleni v SV. Teh je bilo skupaj 316. Med njimi je bilo 24,9% takšnih, ki so med epidemijo delo lahko opravljali od doma, 36,7% je nekatere naloge lahko opravljalo od doma, druge pa na terenu. Dobrih 60% vprašanih je torej delo delno ali v celoti lahko opravljalo od doma. Tretjina (33,9%) pa jih dela ni mogla opravljati od doma.

Analiziran vzorec vključuje 81% moških in 19% žensk, kar odraža razmerje med spoloma v celotni populaciji zaposlenih v SV, v kateri je 16,5% žensk in 83,5% moških.

Povprečna starost anketirancev je 42 let. Dobra polovica (56%) jih živi s partnerjem/-ko in otroci, 13% v razširjeni družini, vključujoč stare starše, slaba dva odstotka pa v enostarševski družini (sami z otroki). Slabih 15% anketiranih živi s partnerjem, desetina pa sami. Anketiranci pretežno živijo v družinah z dvema otrokoma (57%) ali z enim otrokom (30%), v družinah s tremi otroki ali več jih je 13%. 17% udeležencev je odgovorilo, da otrok nima. Med anketiranci, ki imajo otroke, je največ (39%) takšnih, ki imajo starejše otroke (v srednji šoli, na fakulteti ali že zaposlene). Slaba četrtnina (24%) je takšnih, ki ima šoloobvezne otroke, 18% takšnih, ki ima predšolske otroke, 19% pa jih ima tako predšolske kot šoloobvezne otroke.

Odsotnost podpore na mikroravni v času epidemije

Anketirance smo vprašali, kolikšne težave njihovi družini predstavlja odsotnost podpore starih staršev in preostale družinske podporne mreže

⁸ Po podatkih Slovenske vojske na dan 23. 5. 2020 je vseh zaposlenih v SV 6324, pri čemer ugotovitev ne posplošujemo na celotno populacijo.

v obdobju epidemije. Dobri dve tretjini (68,7%) jih poroča, da jim odsotnost tovrstne podpore ne povzroča nobenih težav, bodisi zato, ker jim stari starši in razširjena družina že prej niso bili vir pomoči (32%), bodisi zato, ker so družinsko življenje prilagodili trenutnim razmeram (29%), 8% pa jih poroča, da zato, ker jim stari starši in razširjena družina še vedno pomagajo. Slaba četrtina družin (23%) se srečuje z manjšimi težavami, z velikimi težavami pa se ob odsotnosti tovrstne podpore sooča 8% anketiranih vojaških družin.

Nadalje so anketiranci poročali, kolikšne težave ima družina zaradi zaprtja šol in vrtcev v času epidemije. Dobra tretjina (32,9%) poroča, da nimajo nobenih težav, saj so družinsko življenje prilagodili trenutnim razmeram, četrtina (25%) nima nobenih težav, saj otroci niso obiskovali vrtcev in šol, tretjina (30%) se srečuje z manjšimi težavami, dobra desetina (11,7%) pa z velikimi težavami.

Pri preverjanju prve hipoteze smo uporabili binarno regresijsko analizo, pri kateri sta bili kot odvisni spremenljivki vključeni dihotomizirani spremenljivki »Kolikšne težave njihovi družini predstavlja odsotnost podpore starih staršev in preostale družinske podporne mreže v času epidemije (nimamo nobenih težav, imamo težave)?« in »Kolikšne težave ima družina zaradi zaprtja šol in vrtcev (nimamo nobenih težav, imamo težave)?«. Kot neodvisne spremenljivke smo vključili število otrok (eden, dva, trije in več), status otrok (predšolski, šoloobvezni, predšolski in šoloobvezni, starejši (srednja šola, fakulteta, zaposleni)), obliko družine (živim sam/-a, s partnerko/-jem, s partnerko/-jem in otroki, s partnerko/-jem, otroki in stari starši, sam/-a z otroki). Rezultati regresijskih analiz za vsako od naštetih odvisnih spremenljivk, vključujoč vse zgoraj naštete neodvisne spremenljivke, kažejo, da ima statistično značilen vpliv na pojasnjevanje obeh odvisnih spremenljivk *le status otrok (predšolski, šoloobvezni, predšolski in šoloobvezni, starejši)*. Na podlagi teh vmesnih rezultatov smo se odločili še za podrobne analize za vsako od odvisnih spremenljivk samo za status otroka, pri čemer smo ugotavljali vpliv posameznega statusa otrok na težave tako zaradi odsotnosti družinske podpore (stari starši in ostala družinska mreža) kot tudi zaradi zaprtja šol in vrtcev. Rezultate teh analiz prikazujeta tabeli 1 in 2.

Rezultati binarne logistične regresijske analize kažejo, da *se obeti za težave*, ki jih družini pomeni *odsotnost podpore starih staršev in preostale družinske podporne mreže* v času epidemije, v primerjavi z bazično skupino »starejši otroci« *največ povečajo v družinah s predšolskimi otroki*, najmanj pa pri družinah s predšolskimi in šoloobveznimi otroki skupaj.

Tabela 1: TEŽAVE ZARADI ODSOTNOSTI SORODSTVENE PODPORE

Kolikšne težave ima družina zaradi odsotnosti podpore starih staršev in preostale družinske podporne mreže v času epidemije (nimamo nobenih težav, imamo težave)?	
Status otroka ^a	Exp(B) ^b
Predšolski otroci	12,143***
Šoloobvezni otroci	5,161***
Predšolski in šoloobvezni	3,168*
Konstanta	0,137***
Nagelkerke R ² je 0.209.	

^a Spremenljivka Status otroka ima kategorije: 1 - predšolski, 2 - šoloobvezni, 3 - predšolski in šoloobvezni, 4 - starejši (srednja šola, fakulteta, zaposleni). Bazična kategorija je 4., preostale pa so z njo primerjane.

^b Signifikanca: n.s. $p > 0.10$, (*) $p \leq 0.10$, * $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

^c Interpretacija Exp(B): Če se neodvisna spremenljivka spremeni za eno enoto, se obeti povečajo/zmanjšajo za faktor Exp(B) (Backhaus et al. 2011: 266). V primerih, kjer je Exp(B) pozitiven in >1 , se obeti povečajo.

Vir: lastni prikaz na osnovi statističnih analiz podatkov zbranih iz spletne ankete.

Tabela 2: TEŽAVE ZARADI ODSOTNOSTI PODPORNE MREŽE VRTCEV IN ŠOL

Kolikšne težave ima družina zaradi zaprtja šol in vrtcev (nimamo nobenih težav, imamo težave)?	
Status otroka ^a	Exp(B) ^b
Predšolski otroci	5,846***
Šoloobvezni otroci	4,632***
Predšolski in šoloobvezni	6,154***
Konstanta	0,250***

^a Spremenljivka Status otroka ima kategorije: 1 - predšolski, 2 - šoloobvezni, 3 - predšolski in šoloobvezni, 4 - starejši (srednja šola, fakulteta, zaposleni). Bazična kategorija je 4., preostale pa so z njo primerjane.

^b Signifikanca: n.s. $p > 0.10$, (*) $p \leq 0.10$, * $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

^c Interpretacija Exp(B): Če se neodvisna spremenljivka spremeni za eno enoto, se obeti povečajo/zmanjšajo za faktor Exp(B) (Backhaus et al. 2011: 266). V primerih, kjer je Exp(B) pozitiven in >1 , se obeti povečajo.

Vir: lastni prikaz na osnovi statističnih analiz podatkov zbranih iz spletne ankete.

Rezultati binarne logistične regresijske analize kažejo, da se *obeti za težave*, ki jih družini predstavlja *zaprtje šol in vrtcev*, v primerjavi z bazično skupino »starejši otroci« največ povečajo *pri družinah, ki imajo predšolske in šoloobvezne otroke skupaj*, najmanj pa pri družinah z zgolj šoloobveznimi otroki.

Koristnost podpore na makroravni v času epidemije

Koristnost podpore in ukrepov države zaposlenim v kritičnih dejavnostih smo merili z osebno oceno koristnosti in so skupaj z indikatorjem za koristnost podpore Slovenske vojske »Koliko so za vas osebno koristni morebitni ukrepi podpore, ki jih je svojim zaposlenim in njihovim družinam v času epidemije ponudila Slovenska vojska?« predstavljeni v tabeli 3. Vsi indikatorji so bili merjeni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh niso koristni, 5 pa zelo so koristni.

Tabela 3: PODPORNİ UKREPI V ČASU EPIDEMIJE NA MAKORAVNI

Ukrep	N	Povprečna vrednost	Standardni odklon	Min	Maks
Možnost nadomestila dela plače za starša, ki ostane doma zaradi varstva otrok.	225	3,72	1,28	1	5
Možnost organiziranega varstva otrok zaposlenih v kritičnih dejavnostih.	195	3,23	1,41	1	5
Višje plačilo za delo v času epidemije.	206	4,05	1,22	1	5
Koliko so za vas osebno koristni morebitni ukrepi podpore, ki jih je svojim zaposlenim in njihovim družinam v času epidemije ponudila Slovenska vojska?	168	3,10	1,11	1	5

Vir: lastni prikaz na osnovi statističnih analiz podatkov zbranih iz spletne ankete.

Indikatorji ukrepov države kažejo na pretežno koristnost, zato smo za nadaljnje analize s konfirmativno faktorsko analizo izračunali spremenljivko »Koristnost državnih ukrepov«. Pred izračunom faktorske analize smo izračunali notranjo konsistentnost (Crombach alfa koeficient zanesljivosti) treh merjenih indikatorjev, ki znaša 0,768, kar kaže na dobro stopnjo zanesljivosti, zato smo nadaljevali s faktorsko analizo. Izračunani faktor »Koristnost državnih ukrepov« pojasnjuje vsaj 70-odstotno variabilnost vsake izmed izvornih merjenih spremenljivk.

Tabela 4 prikazuje oceno koristnosti na podlagi izračuna povprečnih vrednosti za koristnost ukrepov podpore države in SV glede na družinsko situacijo (število otrok, oblika družine in status otrok).

Tabela 4: OCENA KORISTNOSTI UKREPOV POMOČI S STRANI DRŽAVE IN SV

Družinska situacija	Koristnost ukrepov SV ^a	Koristnost ukrepov države ^a
Število otrok (Koliko otrok imate?)		
Enega	-	0
Dva	+	0
Tri in več	0	-
<i>Povprečje za vse kategorije skupaj</i>	3,15	0,00605
Status otrok		
Predšolski	-	0
Šoloobvezni	0	0
Predšolski in šoloobvezni	0	0
Starejši (sr. šola, fakulteta, zaposleni)	+	+
<i>Povprečje za vse kategorije skupaj</i>	3,14	-0,00808
Oblika družine (S kom živite?)		
Sam/-a	0	+
S partnerjem/-ko	0	0
S partnerjem/-ko in otroki	0	0
S partnerjem/-ko, otroki in starimi starši	+	0
Sam z otroki	-	-
<i>Povprečje za vse kategorije skupaj</i>	3,12	0,00933

^a Znaki plus, minus in nevtralnno (0) predstavljajo odstopanje povprečnih vrednosti izbrane spremenljivke od njenega povprečja za vse kategorije. Oznake interpretiramo sledeče: ko povprečje za posamezno kategorijo od skupnega povprečja za posamezno spremenljivko odstopa od 0.00 do 0.20 = 0, ko je večje ali manjše za 0.20-0.40 = - ali +, ko pa je večje ali manjše za več kot 0.40 = ++ ali --.

Vir: lastni prikaz na osnovi statističnih analiz podatkov zbranih iz spletne ankete.

V splošnem se družinam zdijo ukrepi SV malce bolj koristni kot nekoristni, ukrepi države pa se zdijo v povprečju deloma nekoristni, deloma koristni. *Ukrepi SV so bolj nekoristni kot koristni za družine z enim otrokom, za družine, ki imajo predšolske otroke in za enostarševske družine. Bolj koristni pa so za razširjene družine, za družine s starejšimi otroki in za družine z dvema otrokoma.*

Ukrepi države so bolj koristni za družine s starejšimi otroki in samske, precej manj koristni pa za enostarševske in velike družine.

Usklajevanje v času epidemije, ko je pripadnik/ica na MOM

Preverjali smo tudi vpliv odsotnosti zaradi dela na MOM, kar pomeni dolgotrajno, večmesečno odsotnost enega od staršev. Naša pričakovanja se niso potrdila, saj anketiranci niso poročali, da bi njihove družine imele več težav pri usklajevanju dela, varstva, poučevanja na domu in drugih obveznosti v

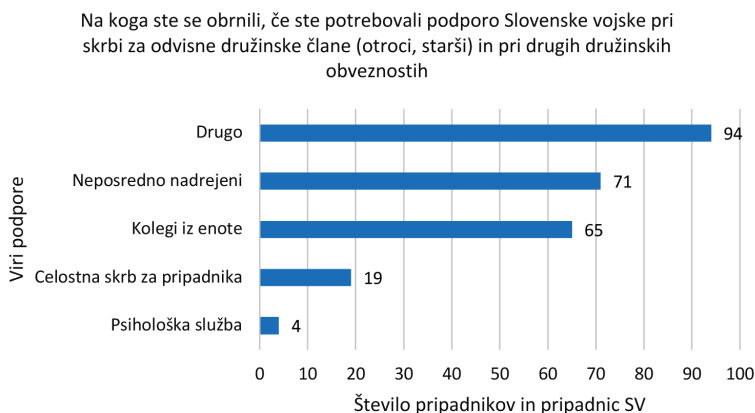
času epidemije. Bivariantna analiza povezanosti (hi-kvadrat test) značilne povezave ni pokazala. Analiza teh podatkov je omejena zaradi dejstva, da je bilo med anketiranci le 16 takšnih, ki so bili med raziskavo na MOM.

Viri podpore: na mikro- ali makroravni?

V splošnem so osebno koristnost ukrepov podpore, ki jih je svojim zaposlenim in njihovim družinam v času epidemije ponudila SV, pripadniki in pripadnice SV ocenili kot malenkost bolj koristne kot nekoristne (povprečna ocena 3,1).

Slika 1 kaže, da največje število anketiranih pripadnikov in pripadnic poišče vire podpore drugje, na primer pri prijateljih, partnerju, sindikatu. Večina anketiranih pomoč poišče v svojem mikrookolju – torej med neposredno nadrejenimi in kolegi iz enote, najmanj pripadnikov in pripadnic pa pomoč poišče pri psihologih SV ali na CSP.

Graf 1: VIRI PODPORE ZA DRUŽINE PRI SV

Vir: lastni prikaz na osnovi statističnih analiz podatkov zbranih iz spletne ankete.

Razprava

Raziskava je pokazala, da se pripadniki/-ce brez otrok v splošnem ne soočajo s posebnimi težavami zaradi spremenjenih življenjskih razmer med epidemijo. Analiza je pokazala tudi, da ni statistično značilnih razlik med spoloma glede izzivov, ki jih povzročata umik različnih vrst podpore. Ob tem je treba poudariti, da v tem delu analize (zaradi omejenosti obsega članka in osredotočenosti na podporo na mikro- in makronivoju) nismo posebej proučevali vpliva spremenjenega vsakdanjega življenja na spolno delitev dela v

družini, čeprav se zavedamo (delne) povezanosti med delitvijo družinskega dela, relokacijo tega dela (v plačanem in neplačanem smislu) in nudenjem podpore.

Podrobnejša analiza je razkrila, da se družine s predšolskimi in šoloobveznimi otroki srečujejo z večjimi težavami zaradi zaprtja šol in vrtcev v primerjavi z drugimi družinami, kar potrjuje našo začetno domnevo o povečanih obremenitvah družin. Zaradi umika širše sorodstvene podpore pa imajo največ težav družine s predšolskimi otroki. S tem lahko *prvo hipotezo delno potrdimo*. Pri družinah s predšolskimi otroki je podporna sorodstvena mreža izjemno pomembna, s starostjo otrok pa se običajno potreba po njej nekoliko manjša. V obdobju obveznega šolanja postaja pomembnejša formalizirana podpora šol. Podatki kažejo, da anketirancem *večje težave pomeni odsotnost podpore vzgojnih, izobraževalnih in varstvenih zavodov kot odsotnost podpore širšega sorodstva in starih staršev*. Rezultate bi lahko pojasnili predvsem s tem, da je pomoč starih staršev v večji meri potrebna pri negi in varstvu mlajših (še posebej predšolskih) otrok, medtem ko potreba po njej s starostjo otrok upada, pomembnejša pa postaja (pri družinah s šoloobveznimi otroki) podpora vzgojno-izobraževalnih ustanov, ki poleg izobraževalne opravljajo vrsto drugih pomembnih skrbstvenih funkcij. Za družine s šoloobveznimi otroki se je kot dodatna obremenitev pokazala tudi potrebna pomoč otrokom (ali vsaj usmerjanje) pri izobraževanju od doma.

Naša analiza deloma potrjuje uvodoma postavljeno predpostavko, da so se družine z izdelavo različnih strategij in praks v vsakdanjem življenju sposobne prilagoditi in se srečevati s spremenjenimi razmerami. K temu je kot posledica prispevalo tudi izolirano življenje kot tako, saj se je domala povsem prekinilo neposredno družabno življenje, odpadle pa so tudi nekatere vsakdanje obveznosti oz. rutinske dejavnosti, kot so priprave na odhod od doma, prevoz otrok v vrtec, šolo, na različne zunajšolske dejavnosti ipd., nenazadnje pa tudi reorganizacija plačanega dela, pri čemer je SV do določene mere upoštevala družinsko dinamiko in potrebe zaposlenih (npr. omogočanje dela na domu ali drugih oblik organizacije dela).

Ukrepe in podporo na makroravni anketiranci ocenjujejo kot srednje koristne. Zanimivo je, da so državni ukrepi nekoliko bolj koristni za družine s starejšimi otroki. Za nuklearne družine s predšolskimi ali šoloobveznimi otroki in za tiste z več otroki niti ukrepi SV niti ukrepi države niso bili ocenjeni kot posebej koristni. *Sklepamo torej, da ukrepi po oceni anketirancev niso v zadostni meri naslavljali družin s predšolskimi ali šoloobveznimi otroki in torej v času epidemije nimajo na voljo nobenih oblik podpore za varstvo ali izobraževanje*.

Druge hipoteze z vidika podpore na makroravni ne moremo v celoti potrditi, saj so se ukrepi pokazali kot delno koristni, pri čemer so bili

nekoliko bolj koristni ukrepi SV. Predpostavljamo, da so kot koristni ukrepi SV prepoznane prilagoditve glede organizacije dela in usklajevanja dela z družino v času epidemije (podatki so pokazali, da slabi dve tretjini anketiranih vsaj deloma opravlja delo od doma). Tudi odprti odgovori kažejo, da je bil del anketirancev/-k zadovoljen zaradi možnosti prilagajanja svojih delovnih obveznosti potrebam družine (med drugim tudi delovnim zahtevam partnerke ali partnerja).

Ob tem pa so bili v splošnem ukrepi na makroravni kot koristni prepoznani pri drugih oblikah družin (npr. pri razširjeni) in drugačnem statusu otrok, kot smo uvodoma predpostavljali (npr. pri tistih, ki imajo starejše otroke, in ne pri tistih z mlajšimi).

Predpostavljali smo, da bodo v času epidemije imele več težav družine, v katerih je en od staršev dolgotrajno odsoten zaradi dela na MOM. Zaradi majhnega števila anketirancev, ki so bili v času raziskave na MOM, ne moremo z gotovostjo potrditi ali zavrniti naše hipoteze. Statistične analize ne pokažejo razlike med tistimi na MOM in tistimi, ki so doma. Tako tretje hipoteze ne moremo potrditi.

Odprti odgovori kažejo, da bi pripadniki/-ce želeli več podpore družinam pripadnikov na MOM. Njihove družine bi namreč v primeru podaljšanja karantene ali ob drugih sočasnih neugodnih družinskih situacijah vendarle lahko imele večje težave.

Lahko potrdimo četrto hipotezo, saj se, kot smo domnevali, anketirani/-e pripadniki/-ce tudi v obdobju epidemije v večji meri obračajo po podporo v svojem neposrednem mikrookolju, torej družini, partnerju/-ki, kolegom/-icam v enoti in neposredno nadrejenim. Pomoč družine oz. najbližjih je pričakovana predvsem pri usklajevanju dela in družine, ob povečanih obveznostih glede skrbi za otroke oz. spremenjenega vsakdanjega življenja, še posebej ob odsotnosti pomoči starih staršev ter plačanih oblik pomoči. Odprti odgovori kažejo, da za pomoč nagovarjajo tudi sindikate. Slednje lahko interpretiramo v kontekstu morebitnega uveljavljana zakonsko določenih pravic in ugodnosti v situaciji, ko je razglašeno stanje epidemije.

Če navedeno primerjamo z iskanjem podpore med sodelavci in neposredno nadrejenimi, so se anketirani manj po pomoč zatekli k CSP ali psihologom. Slednje je pričakovano, saj gre za situacijo, ki je najprej zahtevala prilagajanje pri organizaciji dela, pri čemer so podporo lahko nudili sodelavci/-ke in nadrejeni/-e. Večje psihološke, čustvene stiske družin in situacije, ki bi potrebovale psihološko in socialno obravnavo, pa pričakujemo z določenim časovnim zamikom in po daljšem obdobju posebnih ukrepov, ki spreminjajo družinsko dinamiko; predvsem tedaj, ko so nujne organizacijske spremembe rešene oz. ustaljene in nastopi soočanje z novim načinom življenja in dela, ki ni zgolj začasno. To pomeni, da pričakujemo, da bodo družine tovrstno pomoč bolj potrebovale v prihodnosti. Koliko pa

se bodo obrnile na sistemsko podporo, ki jim je ponujena (CSP in psihologi SV), ali na kakšno drugo obliko podpore znotraj ali zunaj SV, pa ostaja odprto vprašanje.

Sklep

Raziskava je potrdila, da so v obdobju epidemije in posebnih državnih ukrepov najbolj obremenjene družine z mlajšimi otroki (predšolskimi in šoloobveznimi), enostarševske družine in velike družine, ki tudi najslabše ocenjujejo podporne ukrepe na makroravni – tako na državni kot na ravni SV. To je pričakovano, saj so prav te družine v novih razmerah nase prevzele največ novih odgovornosti, ki so jih prej opravljale vzgojno-izobraževalne institucije, hkrati pa so ostale tudi brez svoje siceršnje podporne mreže. Ukrepi so bili najbolj koristni za tiste družine, ki tudi sicer potrebujejo najmanj dodatne pomoči, to so družine s starejšimi otroki in razširjene družine. Glede na negotovo situacijo v zvezi s SARS-CoV-2, pričakovanim novim valom okužb in potencialnih novih zaostritev razmer, bi bilo v prihodnje potrebno ukrepe na makroravni bolj specifično prilagoditi družinam z mlajšimi (predšolskimi ali šoloobveznimi) otroki.

Pričujoča raziskava je pokazala tudi, da vprašanja usklajevanja plačanega dela in družine, skrbi za otroke in starejše v prihodnje ne smejo več ostati v ozadju. V obdobju epidemije in karantene se je vnovič pokazalo, da skrbstveno delo za otroke in starejše, ki poteka v okviru družine in ga v večji meri opravljajo ženske, omogoča vsakdanje funkcioniranje družine in širše družbe. To slednje pa je zlasti pomembno pri ocenjevanju uspešnosti ukrepov, ki jih je za zajezitev epidemije sprejela vlada, pa tudi za načrtovanje ukrepov na tem področju v prihodnje, tako v času morebitnih izrednih razmer kot tudi sicer, v vsakdanjem življenju.

LITERATURA

- Hannola, Anitta (2019): *Relocating Military Families in Finland*. V: Moelker, R., Andres, M., Roness, N. (ur.), *The Politics of Military Families: State, Work Organisations, and the Rise of the Negotiation Household*, 169–183. Oxon, New York: Routledge.
- Hodge, James G. in Kim Weidenaar (2012): *Public Health Emergencies as Threats to National Security*. *Journal of National Security Law & Policy* 9 (81): 81–94.
- Humer, Živa (2018): *Socialistična dediščina skrbstvenega režima za otroke: primer socializacije in defamilizacije skrbi*. V: Majda Hrženjak (ur.), *Razsežnosti skrbstvenega dela*, 143–179. Ljubljana: Založba Sophia.
- Kanjuo Mrčela, Aleksandra, Janez Štebe, Janja Vuga Beršnak (2016): *Očetje med službo in domom*. V: Hrženjak, Majda (ur.) *Spremembe očetovstva: moški med delom in starševstvom*, 21–63. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Licina, Derek (2012): *The Military Sector's Role in Global Health: Historical*

- Context and Future Direction. Dostopno prek <http://blogs.shu.edu/wp-content/blogs.dir/109/files/2012/12/VOLUME-VI-ISSUE-1-FALL-2012-The-Military-Sector%E2%80%99s-Role-in-Global-Health-Historical-Context-and-Future-Direction.pdf>, 22. 4. 2020.
- Metcalf, Victoria et al. (2012): Trends and challenges in humanitarian civil-military coordination. A review of the literature. Dostopno prek <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7679.pdf>, 22. 4. 2020.
- Morgan, David (2011a): *Rethinking Family Practices*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Morgan, David (2011b): Locating 'Family Practices'. *Sociological Research Online*, 16 (4) 1: 1-10.
- Renar, Tanja, Živa Humer, Tjaša Žakelj, Andreja Vezovnik in Alenka Švab (2008): *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Založba FDV.
- Renar, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek (2006): *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Schneider, J. Robert in Martin A. James (1994): *Military Families and Combat Readiness*. V: Zajtchuk, Russ (ur.): *Military Psychiatry: Preparing in Peace for War*, 19-30. Office of the Surgeon General, Department of the Army, USA.
- Segal, Mady W. (1986): *The Military and The Family as Greedy Institutions*. V: *Armed Forces and Society*. Fall 1986 13 (1): 9-38.
- Silva, E., in C. Smart (1999): *The 'New' Practices and Politics of Family Life*. V: Silva, E., in Smart, C. (ur.), *The New Family?*, 1-12. London: SAGE.
- Stropnik, Nada in Živa Humer (2016): *Slovenia*. V: Marina A. Adler in Karl Lenz (ur.), *Father involvement in the early years*, 127-157. Bristol: Policy Press.
- Švab, Alenka, Tanja Renar in Metka Kuhar (2012): *Behind and beyond Hajnal's line: families and family life in Slovenia*. *Journal of comparative family studies* 43 (3): 419-437.
- Ule, Mirjana, Andreja Živoder in Manuela du Bois-Reymond (2015): *'Simply the Best for My Children': Patterns of Parental Involvement in Education*. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 28 (3): 329-348.
- Vuga Beršnak, Janja in Jelena Juvan (2013): *Work-family conflict between two greedy institutions - the family and the military*. *Current Sociology* 61 (7): 1058-1077.
- Vuga Beršnak, Janja (2020): *Military-specific risk or protective factors for military family health outcomes: developing the model*. *Sodobni vojaški izzivi* 22 (2): 37-49.
- Walther, Andreas, Marcelo Parreira do Amaral, Morena Cuconato in Roger Dale (ur.) (2016): *Governance of Educational Trajectories in Europe: Pathways, Policy and Practice*. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury.
- Živoder, Andreja in Mirjana Ule (2020): *Overprotective parenthood: parental involvement in the educational trajectories of their children in Slovenia*. V: Paseka, Angelika in Byrne, Delma: *Parental involvement across European educational systems*, 104-119. London in New York: Routledge.

VIRI

- Aragon (2020): Vseslovenska raziskava COVID-19 Insight #vol2. Dostopno prek <https://www.aragon.si/vseslovenska-raziskava-covid-19-insight-vol2/>, 22. 4. 2020.
- Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh. Verzija 1, z dne 11. 2. 2016. Dostopno prek https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/drzavni_nacrt_epidemija.pdf, 24. 4. 2020.
- Slovenska vojska (2020): Slovenska vojska iz Malija uspešno evakuirala svojega pripadnika (sporočilo za javnost 14. 4. 2020). Dostopno prek <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostmi/sporocila-za-javnost/novica/nov/slovenska-vojska-iz-malija-uspesno-evakuirala-svojega-pripadnika/>, 5. 5. 2020.
- Slovenska tiskovna agencija (STA) (2020): Letalo z okuženimi slovenskimi vojaki prispelo iz Prištine. STA, 26. 4. 2020. Dostopno prek <https://www.sta.si/2757039/letalo-z-okuzenimi-slovenskimi-vojaki-prispelo-iz-pristine>, 5. 5. 2020.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (2019): Tudi v šolskem letu 2018/19 osnovnošolcev več, srednješolcev pa nekaj manj kot v preteklih letih. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8144>, 24. 4. 2020.
- Valicon (2020): Zadnji ukrepi vlade za zajezitev širjenja virusa sprejeti precej negativno, dobra tretjina zaposlenih trenutno delovno neaktivnih. Dostopno prek <https://www.valicon.net/sl/2020/04/zadnji-ukrepi-vlade-za-zajezitev-sirjenja-virusa-sprejeti-precej-negativno-dobra-tretjina-zaposlenih-trenutno-delovno-neaktivnih/>, 22. 4. 2020.
- Zakon o obrambi – ZOBR (Uradni list RS, št. 82/94 z dne 30. 12. 1994); zakon je bil dopolnjen leta 2015 – ZOBR-E (Uradni list RS, št. 95/15 z dne 10. 12. 2015).
- Zakon o službi v Slovenski vojski – ZSSloV (Uradni list RS, št. 68/07 z dne 30. 7. 2007).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami – ZVNDB-B (Uradni list RS, št. 97/10 z dne 3. 12. 2010).
- ZRSZ – Zavod RS za zaposlovanje (2020): Obvestilo za javnost: April 2020. Dostopno prek https://www.ess.gov.si/_files/13290/Trg_dela_april_%202020.pdf, 6. 5. 2020.